

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

COMITE INTERACADEMIQUE DE BALKANOLOGIE
DU CONSEIL DES ACADEMIES DES SCIENCES ET DES ARTS
DE LA R.S.F.Y.

INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

XI

BELGRADE 1980.

Десанка Тодоровић, ЈУГОСЛАВИЈА И БАЛКАНСКЕ ДРЖАВЕ 1918—1923,
Институт за савремену историју и Народна књига,
Београд 1979, 271. стр.

У низу монографија које су у Југославији покушале да са савремених позиција осветле извесне догађаје везане за живот Краљевине Југославије значајно место припада овој студији, не толико по закључцима и ставовима аутора, већ по богатству, заснованости и логичном повезивању извора које је користила, што понекад доводи до приличне промене ставова чак и код добро обавештених стручњака.

После краћег увода, аутор у првом делу, *Крај ратног стања на Балкану*, разматра политичку ситуацију на Балкану крајем 1918. године и проблеме наше земље у разграничењу са Бугарском и Албанијом, као и ставове о опстанку Турске на Балкану. У другом делу, под насловом *Политика одржавања мира на Балкану*, разматрају се нови односи настали у послератној констелацији сила. У овом делу посебно се истиче рад балканских држава на политичком изоловању Бугарске и друга питања која се односе на успостављање једног приличног нестабилног система. У трећем делу —

Криза мировног система на Балкану — указује се на слом постојећег поретка, што је умногоме омогућило каснији продор страних снага.

У закључку аутор укратко понавља оно што је сматрао значајним у предходном излагању.

Нема сумње да ће ова књига бити веома корисна не само онима који се интересују за спољну политику Југославије између два светска рата већ и свима који се баве спољном политиком суседних земаља, првенствено због тога што су сва тврђена изложена веома објективно, остављајући читаоцу могућност да заузме сопствене ставове по појединим питањима. И баш због тога мислимо да је озбиљан недостатак ове књиге што нема резимеа ни на једном светском језику.

У прегледу коришћених извора и богате литературе поткрали су се неки пропусти. Књига је пропраћена регистром личности, као и фотографијама политичара поменутог раздобља.

Милан Ванку

СКУРТ ДИКЦИОНАР ЕТИМОЛОЖИК АЛ ЛИМБИЈ МОЛДОВЕНЕШТЪ
(Кратак етимолошки речник молдавског језика)
Kišunjev 1978, 678 стр.

Овај приручник је издање Института за језик и књижевност при Академији наука Молдавске Совјетске Социјалистичке Републике чији је циљ да делимично попуни једну празнину: да обавести читаоце о пореклу речи које се јављају у домаћем књижевном језику.

Речник је настао као плод рада групе аутора, док су редакцију преузела двојица: Н. Рајевски и М. Габински. Речник се састоји из два дела. У првом делу, који представља основни лексички корпус, дате су етимологије свих речи — корена наслеђених из латинског, затим аутохтоних, као и позајмљених из словенског, мађарског, тур-

ског, грчког, западнороманских језика, итд. У другом делу набројане су речи које су настале у току језичке еволуције према продуктивним деривационим моделима. То значи да реч које нема у првом делу речника треба потражити у другом делу, у коме је, помоћу корена — одреднице, указано на њено порекло, обележено у првом делу. Иако то није у складу са посебно истакнуто, из уводних објашњења се види да су у речнику регистроване само оне речи које су ушле у књижевни фонд, а не и речи које припадају говорном и другим видовима језика.

У вези са лексичким фондом у овом приручнику и, нарочито,

са тумачењем етимологије које су дали аутори, може се констатовати — можда уз извесне минималне ограде којима ће посленик са области лингвистике и романистике прибећи кад је реч о неким тврђењима која могу имати и другачије решење — да овај подухват представља користан допринос не само објашњењу етимологије молдавске лексике већ и румунске, а периферно и јужнодунавске и балканске у најширем смислу. Ово дело представља и леп прилог романистици, а с обзиром на материјал који је обухватио, биће користан и свима који се интересују за заједничку лексичку европских језика.

Потребно је нагласити да су аутори показали одличну информисаност, а често и инвентивност у настојању да неке недовољно познате или непознате етимологије осветле новим, разложним и научно заснованим објашњењима. Читав један низ речи добио је ново тумачење у вези с етимологијом или је бар изашао из групе речи с непознатим пореклом, мада је ознака *непознато* и у овом речнику још доста честа као, уосталом, и у етимолошким речницима других језика, нарочито балканских, у којима су долазили до изражаја разнородни утицаји. Према томе, није ни чудо што се у њима понекад могу наћи хомоними настали из два различита извора.

У немогућности да се на ограниченом простору једног часописа задржимо на многим вредним појединостима којима је овај *кратки речник* како су га назвали аутори обогатио наше знање, навешћемо само неколико примера, усубујући се да при томе неке констатације прихватимо само делимично.

Под одредницом *a găsi* објашњава се да је ова реч, која потиче из старослов. *гасити*, добила ново значење *наћи* контаминацијом с глаголом *десити* (*се*). Ако пређемо на екстралингвистички план, то несумњиво може да буде последица дуже романско-словенске симбиозе на одређеној територији. Под одредницом *стругуре* — *грозд*, чија је етимологија до да-

нас била непозната, налази се извор у више словенских језика, нпр. у српскохрватском *струк*. Под одредницом *буштјан групац*, *одсечено дебло*, а позивајући се на арумунску реч *bust (ind) чаб*, речник јој налази порекло у једном латинском *bustum* место на коме је крчење шуме обављено паљењем, тако да је првобитно значење ове речи било пањ који је остао после крчења и паљења шуме. Ту је, да наведемо само још један пример, и *кумџру*, *кумџрџ* — *кум*, *кума*, чије латинско порекло није спорно (*commater*), али чије су фонетске промене објашњене у речнику не само метафонијом типичном за молдавски, већ и аналогичом с неким другим именицама, што, разуме се, делује веома убедљиво. Не мислимо да посебно истакнемо да се сви поменути случајеви односе и на румунски језик. На крају, оваких објашњења је знатан број у речнику, тим пре што су аутори показали да су одлично обавештени не само о лексичком фонду латинског и западнороманских језика, понекад чак и малих, као и о романској дијалектологији, већ и о балканским, словенским и другим језицима који су имали одређени утицај на територији на којој је дошла до изражаја помнута лексика.

Да ли је, међутим, увек и прихватљива етимологија коју даје овај речник?

Нисмо убеђени, на пример, да је реч *a trăi* *живети*, *подносити* словенског порекла, истог које и српскохрватски *трајати*, како то наводе, поред овога, и неки румунски речници. Нема сумње да је настајању ове речи, или бар њеног значења, допринело и латинско *trahere*, како су неки лингвисти и настојали да докажу, истина, без довољног познавања словенског елемента, без кога се не може озбиљно приступити проучавању источног латинитета. С друге стране, код одреднице *ворбџ*, чије је порекло, по мишљењу аутора овог приручника, непознато, можемо указати на словенску етимологију, тим пре што су је регистровани многи румунски аутори, иако су је необавештени или

недовољно обавештени лингвисти (пре свега они који нису познавали словенске језике) везивали за латинско *verbum*.

Како су све овакве примедбе мање или више субјективне, односно без довољно противаргумента којима бисмо се супротставили ауторима, указаћемо на принципе којих су се придржавали састављајући овај речник. Свој став у вези са лексиком која је била предмет њиховог рада они објашњавају у *Внтродучере* [Уводу], па ћемо се на те странице подробенје осврнути.

Констатујући да се речник молдавског књижевног језика састоји од три групе речи: наслеђених из латинског, позајмлених касније и, на крају, образованих на сопственом терену, аутори наглашавају да су прве две групе предмет етимолошког изучавања, док је порекло речи треће групе — с неким изузетцима — потпуно јасно. Кад је реч о другој групи, тј. о позајмицама, аутори су водили рачуна о речима које су доспеле из словенских језика, из средње и новогрчког, мађарског, турског, циганског итд. (изузимајући неологизме), односно о лексички која представља *стари фонд*, и о посувеницама из француског, латинског, италијанског итд., односно о речима које су *неологизми*.

Наслеђене речи су сврстане у три типа: први тип обухвата оне речи су чије су етимологије посведочене у свим елементима (као *a purgá* из лат. *portare*, *a se plimbá* из лат. - *perambulare*, *ny tred* из лат. *pútridus*); другом типу припадају етимологије чије латинске основе нису посведочене, али су рефлекси познати у западнороманским језицима (као *a њнкэркá* итал. *incaricare*, шпан. *encargar*, старофр. *enchargier*) а трећи тип представља оне етимологије које нису нађене ни у латинском ни у западнороманским језицима. У овом последњем типу сусрећемо речи које се, с једне стране, иако недокументоване, могу извести из латинског, а с друге стране, налазимо на речи које су пореклом дако-мезијске, те понекад показују одговарајући облик и у албанском, што је најбо-

љи доказ о постојању заједничког балканско-романског периода.

У другој групи аутори посвећују доста пажње посувеницама из словенског, што је разумљиво ако се зна да је током дужег периода словенски био службени језик и цркве и румунских кнежевина, тако да је без овог елемента немогућно замислити данашњи румунски и молдавски језик. Реч је о утицају који је, као адстрат, захватио и неке области фонетике, морфологије и синтаксе и који је овде много значајнији него што је германски утицај у западнороманским језицима. С обзиром на то да је језик о коме је реч формиран доста рано и, посебно, да је рано фонетски уобличен, јасно је да на овом плану постоји осетна разлика између лексичког фонда наслеђеног из латинског језика и фонда касније прихваћеног. Кад је реч о позајмицама из словенског, значајно је напоменути да је знатан број речи унет директно, усменим путем, док је један број, везан за језик цркве, културе и администрације, доспео као писана реч.

Први тип посувеница из словенског језика припада старословенском периоду, док етимологије другог типа посувеница нису посведочене у старословенском. Постојање таквих речи, међутим, може се претпоставити, с обзиром на то да се на одговарајуће рефлексе налази у многим словенским језицима. За трећи тип је немогућно доказати да ли воде порекло из старословенског или су настале на властитом терену.

Овој групи, дакле, припадају и многи неологизми, без којих се не може говорити ни молдавски ни румунски. Реч је најчешће о посувеницама које се, у нешто промењеном фонетском реду, могу срести и у другим европским језицима као захтев заједничке културне и језичке баштине. На овом месту аутори су их поделили у четири типа: 1) речи код којих се уочава француски, италијански или латински етимон; 2) речи код којих није јасно да ли су преузете из француског или италијанског (аутори с правом дају првенство француском, имајући у виду

његов снажан утицај током последњих векова); 3) речи чије се порекло може објаснити како латинским тако и француским или италијанским етимомом; 4) речи које имају у основи старогрчке елементе и које улазе у лексичко благо већине европских језика.

Трећа група, у којој се говори о речима насталим на терену, не представља тешкоће, јер је реч о коренима који су регистровани у првим двама групама.

На крају је дат попис етимолошких речника и приручника које су аутори користили при састављању ове књиге.

Истичући да су нека неслагања изнета једино као доказ да смо пажљиво анализирали стране овог приручника, а не и да изазову дискусију или полемику, сматрамо да је потребно поновити

општи утисак о овом речнику: он је превазишао скромну намену коју су му аутори дали, и поред тога што је презентирао без одговарајућег научног апарата, чега су његови састављачи свесни. Биће нам јасно какав и колики груд треба уложити у етимолошки речник ако се подсетимо да је српскохрватско језичко подручје добило такву публикацију тек недавно, захваљујући романисти и балканологу Петру Скоку, који је прикупно обиман материјал, али није успео да га дефинитивно среди и изда за живота. Више критичних осврта и допуна овог речника, који су се у међувремену појавили у разним часописима, бесумње га нису лишили вредности.

Момчило Д. Савић

BIBLIOGRAFIJA RADOVA O NARODNOJ KNJIZEVNOSTI, knj. II—V Sarajevo 1974—1979.

Од 1972. године, када је штампана прва књига, приказана и на страницима нашег часописа, у Сарајеву је објављено још четири тома библиографије о народној књижевности. Основна класификација грабе иста је као и у првој књизи. Наиме, задржане су три веће целине: *епско народно пјесништво*, *лирско народно пјесништво*, *страна народна књижевност*, а у оквиру сваке од њих извршена је подела зависно од садржаја чланака који су обрађени. Тако су у другој, трећој, четвртој књизи засебно издвојене пословице, у другој загонетке, а у трећој, четвртој и петој бугарштине.

Аутори друге књиге (1974) Мирјана Богавац, Бурица Хуњак и Љубица Томић-Ковач, обрадили су следеће часописе: „Бранково коло“ (Сремски Карловци), „Јавор“ (Нови Сад), „Љубљански звон“ (Љубљана), „Савременик“ (Загреб), „Стражилово“ (Нови Сад), „Школски вјесник“ (Сарајево).

Мирјана Богавац и Љубица Томић-Ковач израдиле су за трећу књигу (1976) резимеа чланака из „Хрватске просвјете“ (Загреб), „Књижевног југа“ (Загреб), „Књи-

жевног севера“ (Суботица), „Мисли“ (Београд) и „Српског књижевног гласника“ (Београд).

Бурица Хуњак аутор је четврте књиге (1977). Обрађена су два часописа: „Нова Европа“ (Загреб), и „Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор“ (Београд).

У петом тому (1979), аутор је Муниб Маглајић, презентирани су радови о народној књижевности из следећих часописа: „Бехар“ (Сарајево), „Нови бехар“ (Сарајево), „Гајрет“ (Сарајево), „Развитак“ (Бања Лука), „Прилози проучавању народне поезије“ (Београд).

Резимеи чланака пажљиво су израђени у свих пет књига. Нотирани су обимнији радови, прикази и белешке о новим издањима. Презентирани су најважнији закључци аутора чланака, скренута је пажња на полемике или супротна мишљења о појединим проблемима. Три исцрпна регистра омогућавају читаоцу брже и лакше коришћење књига, али морамо скренути пажњу на то да су се у индексима поткрале грешке и да их у једној од наредних књига